

N:o 31.

Ank. till Riksd. kansli den 15 april 1904, kl. 1 e. m.

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 8, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående upphörande af den befattning med folkundervisningen, som nu tillkommer kyrkans prästerskap och kyrkliga myndigheter, m. m.

Genom motion i Andra Kammaren, n:o 190, har herr *J. T. Larsson* från Lund hemställt, »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, under hvilka betingelser den befattning med anstalterna för folkundervisningen, som nu tillkommer kyrkans prästerskap och kyrkliga myndigheter, må kunna upphöra och folkskoleväsendet anordnas såsom en kommunal angelägenhet, samt i hvilka hänseenden gällande stadga angående folkundervisningen i riket och öfriga författningar rörande folkskoleväsendet böra för vinnande af nämnda ändamål ändras eller nya bestämmelser införas».

Till stöd för och belysning öfver denna hemställan anför motionären:

»Med anledning af Kungl. Maj:ts till Riksdagen aflättna proposition angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk har jag i särskild motion tillåtit mig föreslå, att Riksdagen vid eventuellt bifall till denna proposition, i hvad den afser inrättande af en öfverstyrelse, ville i underdånig skrifvelse anhålla, att i samband med genomförandet af den nya anordningen åtgärder måtte vidtagas i syfte att den befattning med läro-

Bih. till Riksd. Prot. 1904. 8 Saml. 2 Afd. 2 Band. 30 Häft. (N:o 31). 1

verksärenden, hvilken nu tillkommer eforus och konsistorium, komme att upphöra. Därigenom skulle, hvad dessa läroverk angår, vinnas ett särskiljande af skolans och kyrkans angelägenheter, som utgjort målet för ett halft århundrades reformsträfvanden. Det synes emellertid vara af icke mindre vikt, att ett dylikt särskiljande vunnas jämväl beträffande folkundervisningsanstalterna.

Förhållandet mellan kyrka och skola, sådant det i hufvudsak ännu ter sig, har sin historiska förklaringsgrund däri, att skolan utgått ur kyrkans sköte. Kyrkans supremati öfver skolan har därför på sin tid varit något lika naturligt och berättigadt som moderns välde öfver den minderåriga dottern. Men lika orimligt som det vore, om en moder sökte göra välde gällande mot en dotter, som redan vunnit en själfständig uppgift att på eget ansvar fylla i lifvet, lika orimligt är det, att skolan, äfven folkskolan, fortfarande hålles i omyndighetstillstånd under kyrkans målsmanskap, ehuru skolans uppgifter längesedan vidgats till områden och mot mål, hvilka icke vidare sammanfalla med kyrkans. Bibringandet af religionsundervisning och den nödtorftiga kunskap, som för mottagandet af sådan undervisning var behöflig, utgjorde i skolans barndom hennes uppgift. Kyrkan hade frambragt skolan hufvudsakligen till utförande af denna uppgift i hennes tjänst. Numera är förhållandet ett helt annat. Folkskolans nuvarande uppgift är att åt det stora flertal, som icke kommer i åtnjutande af den högre undervisningen, gifva det mått af bildning, som påkallas af det borgerliga livets mångahanda kraf och som utgör en nödvändig förutsättning för gagnarikt deltagande i arbetet för samhällliga mål. Ju mera inom de breda samhällslagren intresset för allmänna angelägenheter växer, desto högre anspråk måste ställas på folkundervisningen; och anspråken på folkskolan såsom bärare af en den allra viktigaste uppgift i den borgerliga folkupplysningens tjänst torde numera med nödvändighet påkalla, att hennes ledning anpassas efter andra och vidare synpunkter än de kyrkliga. Krafvet på en sådan omläggning af styret öfver skolan innebär icke någon brist på pietet, utan låter sig väl förena med erkännande af den tacksamhetsskuld, hvori skolan alltid kommer att stå till kyrkan. Det är därför oriktigt, då man vill stämpla detta kraf såsom utslag af en kyrkofientlig stämning. Att de, hvilka till sin religiösa åskådning ställa sig i motsatsförhållande till kyrkan, deltaga i sträfvandet att skilja skolans angelägenheter från kyrkans, får icke åberopas för att göra målet i och för sig kyrkofientligt. För många kyrkans verkliga vänner står detta mål såsom önskvärdt icke blott för skolans utan äfven för

kyrkans vidkommande. De se nämligen i kyrkans befriande från denna såväl som från hvarje annan yttre maktställning ett bortfallande af hinder för hennes egen fria utveckling.

Kort efter tillkomsten af nu gällande kommunallagar, genom hvilka gränsen drogs mellan områdena för den borgerliga kommunens och kyrkoförsamlingens själfstyrelse, fann sig en varm folkskolans vän uppfordrad att påkalla omläggning af denna gräns, genom hvilken folkskolans angelägenheter blifvit sammanförda med kyrkoförsamlingens. Uti en inom Riksdagens Andra Kammare år 1867 väckt motion, angående de allmänna grunderna för ordnandet af den offentliga undervisningen, framlades ett fullständigt program för handhafvandet af folkskolans angelägenheter i syfte att bringa undervisningen i öfverensstämmelse med »folkets politiska och sociala förhållanden». Detta förslag gick ut därpå, att inom kommunen folkskolans angelägenheter borde handläggas af kommunalstämma, att skolrådet, hvilket icke finge vara förenadt med kyrkorådet, skulle äga att själfvalt välja sin ordförande, att ofvanför kommunen icke stiftet utan länet borde med afseende på folkskoleärenden utgöra den administrativa indelningen, och att dessa ärenden därför i andra rummet skulle handläggas af landstinget genom en af detta vald skolkommitté, som finge öfvertaga domkapitlets befattning med folkundervisningen.

Af detta program torde den förra delen, rörande folkskoleärendens handläggning inom kommunen, fortfarande böra uppställas såsom önskningsmål. Det skulle väl för mången kunna synas såsom en likgiltig ting, om dessa ärenden falla under förordningarna om kommunalstyrelse eller under kyrkostämmoförordningen. Men det är ingalunda likgiltigt. Genom en omflyttning i nu angifna hänseendet uttalas den för hela reformsträfvandet bärande grundtanke, att folkundervisningen är en det borgerliga samhällets angelägenhet, hvars vårdande ankommer på den borgerliga kommunen under de mera själfständiga former, hvilka gälla för kommunalstyrelse, och icke en kyrkoförsamlingens angelägenhet, för hvars vårdande församlingen må »med kyrkoherden» sammanträda till öfverläggning och beslut. Tillämpningen af denna grundtanke undanröjer vidare en nu rådande orättvisa. Främmande religionsbekännare och de, hvilka anmält sig till utträde ur statskyrkan, äro uteslutna från deltagande i kyrkostämmas öfverläggningar och beslut samt således äfven utestängda från hvarje delaktighet i ledningen af de skolor, hvilka äro afsedda för deras barn likaväl som för statskyrkomedlemmarnas. Om än de sålunda utestängdas antal ännu må vara jämförelsevis ringa, är orättvisan mot dem

därför icke ringa. Det kan icke vara en likgiltig ting, att tusentals oförvitliga medborgare hållas utanför en så viktig samhällsangelägenhet som folkundervisningen. Slutligen bör erinras, att, hvad städerna angår, kommunalstyrelsen, d. v. s. stadsfullmäktige, är vida bättre än den månghöfdade kyrkostämman skickad att gifva stadga och planmässighet åt behandlingen af folkskolans angelägenheter, hvilka äfven ur kommunal-ekonomisk synpunkt intaga ett framstående rum.

Till frågan om folkskoleärendenas handläggning inom kommunen hör ock frågan om pastors själfskrifna ordförandeskap i skolrådet. Denna själfskrifvenhet är betingad af det nuvarande systemet och har, oaktadt upprepade försök därtill, hittills icke kunnat rubbas. Det kan ju icke förnekas, att under folkskoleväsendets tidigare utvecklingsskeden, då inom stora delar af landsbygden församlingens pastor ofta var den ende, som på undervisningsområdet ägde någon sakkunskap, hans personliga insats i folkbildningsarbetet var af oskattbart gagn. Under nuvarande förhållanden förefinnes däremot ingen anledning till antagandet, att sakkunskapen på detta område skulle vara utslutande eller ens företrädesvis till finnas hos prästerskapet. Vid folkskoleärendenas öfverflyttning från kyrkostämman till kommunalstyrelsens handläggning skulle äfven den formella grunden för pastors själfskrifna ordförandeskap i skolrådet bortfalla. Det kan i stället sättas i fråga, om icke den rätt att deltaga i skolrådets öfverläggningar, hvilken tillkommer särskild folkskoleinspektör, där sådan finnes anställd, borde i andra fall tillkomma ett ombud, som distriktets lärare ägde inom sig utse. En sådan anordning innebure säkerligen en garanti för att pedagogisk sakkunskap finge tillfälle att göra sig gällande vid handläggningen af folkskoleärenden inom den kommunala styrelsen.

Folkskoleväsendets ordnande såsom en af de kyrkliga myndigheterna oberoende kommunal angelägenhet torde icke erbjuda några praktiska svårigheter, hvad angår skolärendenas behandling inom kommunen. Svårare blir det tvifvelsutan att ersätta den befattning med folkskoleärendena, hvilken nu tillkommer domkapitlet såsom folkskoleöfverstyrelse. Denna befattning är tvåfaldig. Dels har domkapitlet att såsom första instans pröfva besvär öfver kyrkostämmas beslut i vissa frågor rörande folkundervisningen och dithörande anstalter samt klagomål öfver olagligheter vid upprättande af lärareförslag eller eljest vid tillsättning af lärare. Dels tillkommer det domkapitel att bestämma i vissa organisationsfrågor, såsom rörande reglemente för skoldistrikt, instruktion för särskildt anställd folkskoleinspektör eller öfverlärare samt om ordinarie lärares förflyttning från en skola till annan med mera äfvensom att hafva allmän uppsikt

öfver anstalterna för folkundervisningen och vaka öfver deras ledning och utveckling till uppfyllande af deras viktiga bestämmelse.

Uti den här ofvan omförmälda motionen af 1867 föreslogs, att domkapitlens befattning med folkskoleärenden skulle öfvertagas af en skolkommitté, utsedd af landstinget. Denna utväg har, som bekant, med fördel tagits i anspråk i fråga om en kategori af undervisningsanstalter, som står folkskolan synnerligen nära, nämligen rikets döfstumskolor. Det kan likväl dragas i tvifvelsmål, om en sådan anordning skulle finnas tillfredsställande, hvad angår folkskoleväsendet. Däremot ledes tanken osökt på en redan bestående institution, som genom lämplig organisation tvifvelsutän kunde blifva för folkundervisningens främjande af den allra största betydelse och väl ägnad att bilda förmedlingslänken mellan skolråden såsom lokala skolstyrelser och den för handläggning af ärenden, som angå folkskoleväsendet, inrättade särskilda byrå inom ecklesiastikdepartementet. Jag menar folkskoleinspektionen. Öfver denna institution hafva många klagomål försports. Dessa klagomål synas förnämligast hafva gått ut därpå, att ordningen för inspektörernas tillsättande icke innbure garanti för att de för uppdraget lämpligaste blefve därtill utsedda, och att inspektörsuppdraget ofta anförtros åt personer, hvilka åt detsamma ej kunna ägna annat än en mindredel af sin för annan hufvudsaklig tjänstebefattning disponerade tid. Jag tillåter mig i detta hänseende erinra om hvad statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet anført såsom skäl för den i statsverkspropositionen till innevarande Riksdag äskade höjning af anslaget till folkskoleinspektionen. Under erkännande, att denna inspektion, sådan den nu fungerar, i stort sedt icke längre motsvarar syftemålet med dess inrättande, har statsrådet funnit det synnerligen angeläget, att frågan om en förbättrad organisation af folkskoleinspektionen tages under ompröfning. Det mål, till hvilket man vid sådan omorganisation måste sträfva, anser statsrådet vara det, att till inspektörer erhölles personer, hvilka uteslutande ägna sig åt detta kall. Med hänsyn till faktiskt bestående förhållanden har statsrådet dock icke velat nu föreslå en så genomgripande förändring öfver hela landet. Det synes, som om här erbjöde sig en utgångspunkt för tanken på den institution, som skulle kunna vara skickad att upptaga en del af domkapitlets befattning med folkskoleärenden. Med antagande af länet såsom den administrativa indelningen med afseende på dessa ärenden i stället för stiftet skulle tilläfvventyrs kunna af folkskoleinspektörerna inom ett län, möjligen förstärkta med ett lämpligt antal af landsting utsedda ledamöter, bildas en

kretsöfverstyrelse för folkskolorna under ledning af en utaf Kungl. Maj:t utsedd ordförande.

Om kretsstyrelser, bildade på nu angifna sätt eller med annan sammansättning, som kan finnas lämplig, blefve inrättade, torde dessa kunna upptaga domkapitlens funktioner enligt folkskolestadgan och dithörande författningar. Om därjämte en del detaljfrågor angående undervisningens ordnande, i hvilka nu kyrkostämman beslutar, blefve underlagda skolrådets kompetens, synas inga betänkligheter kunna möta mot att låta den i förordningarna angående kommunalstyrelse stadgade ordning för besvärs anförande öfver kommunalstämmas och stadsfullmäktiges beslut i kommunens öfriga angelägenheter gälla äfven frågor rörande folkskoleväsendet. Den administrativa domsrätten i frågor om olagligheter vid tillsättning af lärare torde jämväl kunna med förtroende öfverlämnas åt länsstyrelserna, särdeles om åt kretsstyrelsen beredes rätt att afgifva yttrande, där sådant kan finnas behöfligt.

Folkskoleväsendets ordnande såsom en rent borgerlig angelägenhet sammanhänger med en del kyrkliga frågor, hvilka därvid böra tagas under pröfning. Det är tydligt, att ett ämne af denna omfattning icke kan inom ramen af en enskild motion behandlas på ett uttömmande sätt. Frågans lösning förutsätter en utredning, som kan åstadkommas endast genom Kungl. Maj:ts försorg.»

Med afseende på folkskolans nuvarande ställning må erinras:

Folkskolan tillhör kyrkoförsamlingen såsom ett uppfostrings- och undervisningsorgan inom densamma. Härom är stadgad i gällande folkskolestadga: § 1 mom. 1. »I hvarje kyrkoförsamling såväl i stad som på landet skall finnas en eller, där förhållandena sådant påkalla och medgifva, flera skolor. Undantagsvis må dock tvenne eller flera till samma pastorat hörande församlingar kunna förena sig om en skola, där en ringare folk-mängd och öfriga förhållanden påkalla en sådan förening.» § 6. »Hvarje kyrkoförsamling med särskildt skolråd, så ock två eller flera församlingar inom samma pastorat eller stad, hvilka förenat sig om ett gemensamt skolråd, utgöre ett skoldistrikt. Kommun, som ej bildar egen kyrkoförsamling, må ock, där Kungl. Maj:t på framställning af vederbörande sådant förordnar, utgöra särskildt skoldistrikt. Hvad i denna stadga sägs om kyrkoförsamling gälle ock om kommun, som af Kungl. Maj:t förklarats utgöra särskildt skoldistrikt.»

För administrationen lyder folkskolan under kyrkostämman. Bestämmelser härom lämnas i kyrkostämmoförordningen: »§ 1: Hvarje kyrkoförsamling, så i stad som på landet, äger att för vården af kyrkans och folkskolans angelägenheter i kyrkostämma med kyrkoherden sammanträda till öfverläggning och beslut, på sätt denna förordning stadgar. Har Kungl. Maj:t förordnat, att kommun, som ej bildar egen kyrkoförsamling, skall utgöra särskildt skoldistrikt, gälle om sådan kommun, i afseende å vården af folkskolans angelägenheter, hvad i denna förordning är om kyrkoförsamling stadgad.»

Folkskolan har sin närmaste styrelse i skolrådet, uti hvilket kyrkoherden eller den hans ämbete förestår skall vara ordförande, såsom ock skolrådet har sig förelagdt att inom sig själf för hvarje år utse en vice ordförande. Om skolrådet är stadgad i förordningen om kyrkostämma, kyrkoråd och skolråd: »§ 22. Skolrådet tillhör att utöfva den vård om och befattning med folkskolan, som hittills enligt gällande stadga varit särskild skolstyrelse uppdragen. Såväl kyrkorådet som skolrådet åligger, i hvad på hvarderas särskilda befattning ankommer, därjämte: att ombesörja verkställighet af kyrkostämmas beslut i alla de fall, där ej sådan verkställighet åt vissa därtill utsedda personer blifvit uppdragen; att hafva öfverinseendet öfver de för särskilda verkställighetsbestyr af kyrkostämman utsedda personers förvaltning; att till kyrkostämman göra de framställningar och förslag, hvilka omständigheterna kunna påkalla; samt att afgifva de förberedande utlåtanden, som af kyrkostämman infordras». Skolrådets uppgift finnes för öfrigt närmare angifven i gällande folkskolestadga. Af densamma kan härom inhämtas, bland annat: Skolrådet skall utgöra styrelse för alla distriktets skolor, hvilka afse att meddela sådan undervisning, som förenämnda stadga föreskrifver, och skall det äfven hafva inseende öfver de för samma ändamål inom distriktet inrättade enskilda skolor, så ock vaka öfver den undervisning i hemmen, hvilken har till uppgift att ersätta undervisningen i folkskolan. Därest kyrkostämma därtill beviljar medel, skall skolrådet antaga till sitt biträde särskild folkskoleinspektör och öfverlärare, för hvilka det utfärdar instruktion, som skall fastställas af domkapitlet. En gång under hvarje läsår sammanträde, på kallelse af skolrådets ordförande, skolrådet, folkskoleinspektören, där sådan finns af skolrådet antagen, och de vid distriktets folkskolor, småskolor och mindre folkskolor anställda lärare för att öfverlägga om frågor angående folkskoleväsendet inom distriktet. Skolrådet upprättar förslag med afseende på flyttande skola till den fördelning i rotar, som tillhör kyrkostämmas be-

handling; det upprättar likaledes förslag till reglemente äfvensom förslag till ändringar däri. För hvarje skola upprättar skolrådet läroplan med ledning af normalplanen, såsom det ock fastställer läsordning. Efter vidkommande lärarens hörande äger skolrådet bestämma de läroböcker, som skola begagnas vid undervisningen. På förslag af skolrådet beslutar kyrkostämman de tider af året, de dagar i veckan och de timmar å dagen, då undervisningen skall i skolorna meddelas. Skolrådet antar extra-ordinarie lärare, biträdande lärare, särskilda lärare i öfningsämnen och i regel lärare i småskola; det utfärdar tjänstgöringsbetyg åt lärare samt behandlar frågor, som tillhöra tillsättning af ordinarie läraretjänst. Ordföranden i skolrådet skall enligt ett af skolrådet fastställt formulär inom i vederbörande reglemente föreskrifven tid hvarje år upprätta en noggrann förteckning dels öfver de barn inom skoldistriktet, hvilka under året inträda i den för skolgång bestämda åldern, dels öfver de till distriktet hörande barn, hvilka, ehuru äldre, af någon anledning ej förut blifvit antecknade bland de skolpliktiga barnen; åliggande honom därjämte att, så fort ske kan, å förenämnda förteckning införa de barn inom skolåldern, som, efter att hafva inflyttat i skoldistriktet, skola i församlingen kyrkobokföras. Skolrådet öfvervakar undervisningen, skolgången och hälsovården i distriktets skolor och har desslikes att vidtaga såväl effektiva åtgärder för tillämpning af gällande föreskrifter med afseende på barnens skolgångsskyldighet som ock nödiga anordningar för vanartiga barns vård. På tider, som af skolrådet bestämmas, böra, under ledning af skolrådets ordförande eller någon annan dess ledamot eller i distrikt med stort antal skolklasser på sätt i vederbörande reglemente föreskrifves, offentliga förhör med lärjungarne i alla skolor årligen anställas, hvarjämte för dem, som afgå från skolan, skall i närvaro af skolrådets ordförande eller någon annan dess ledamot särskild pröfning anställas. Skolrådet vidtager erforderliga åtgärder för anskaffande af lämpliga lärorum, skolmateriel m. m.; det gör ansökan om statsbidrag till skolväsendet och skall årligen i tre exemplar lämna uppgifter enligt stadgad formulär om förhållandet med folkundervisningen inom distriktet under det näst föregående året. Med afseende på skolrådets ordförande är i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd särskildt föreskrifvet: Vid skolrådets sammanträden förer ordföranden protokoll eller är för dess ordentliga förande ansvarig. Han ombesörjer skriftväxlingen, emottager alla till skolrådet ställda skrivelser och framställningar samt tillser, att räkenskaperna öfver de medel, som skolrådet omhänderhafver, ordentligen föras i enlighet med de föreskrifter, kyrkostämma meddelat.

Ordföranden är ock skyldig att vårda skolrådets handlingar samt öfver dem hålla register.

Angående prästerskapets ställning till folkskolan gälla bestämmelserna i folkskolestadgans 63 §: »Prästerskapet utöfve en sorgfällig uppsikt i synnerhet öfver kristendomsundervisningen i distriktets skolor. Församlingens lärare böra fördenskull, så ofta deras öfriga ämbetsåligganden medgifva, besöka distriktets skolor och om de därvid finna anledning till anmärkning med hänsyn till förhållandena inom någon skola, sådant anmäla hos vederbörande skolråds ordförande eller distriktets folkskoleinspektör.»

I fråga om biskop och domkapitel såsom öfverstyrelse för stiftets folkskoleväsende är på efterskrifna sätt stadgadt: »Skolrådets förslag till reglemente skall jämte de i ärendet förda protokoll öfversändas till domkapitlet och skall för att blifva gällande, efter det vederbörande statens folkskoleinspektör blifvit däröfver hörd, af domkapitlet pröfvas och godkännas.» — Biskopen och domkapitlet i hvarje stift åligger att hafva en sorgfällig uppsikt öfver anstalterna för folkundervisningen samt vaka öfver deras ledning och utveckling till uppfyllande af deras viktiga bestämmelse.» Domkapitlet skall därjämte årligen före den 1 oktober till ecklesiastikdepartementet inkomma med det utlåtande rörande folkundervisningen inom stiftet, hvartill folkskoleinspektörernas sammandrag af de i folkskolestadgan omförmälda uppgifter eller förhållandena i öfrigt föranleda. Domkapitlet har slutligen på sin lott att såsom första instans upptaga och pröfva besvär öfver skolråds och kyrkostämmas beslut: angående folkundervisningen och dithörande anstalter, angående folkskolelärares tillsättande och afskedande, angående skolräkens kapers granskning.

Då utskottet nu öfvergår till öfvervägande af motionärens förevarande hemställan, så vill det i likhet med motionären återkalla i minnet, att omförmälda fråga ej är helt och hållet ny inom Riksdagen. Redan år 1867 väckte herr P. A. Siljeström motion, genom hvilken han föreslog åtskilliga modifikationer i de allmänna grunderna för ordnandet af den offentliga undervisningen i ändamål att bringa densamma i öfverensstämmelse med folkets politiska och sociala förhållanden. I denna motions tredje moment föreslogs dels att folkskolans angelägenheter inom kommunen behandlas liksom öfriga kommunens angelägenheter på de vanliga kommunalstämmorna, äfvensom att skolrådet, hvilket bör vara skildt från kyrkorådet,

må äga välja sin ordförande, samt dels att, ofvanför kommun, icke stiftet, utan länet må med afseende på folkskolans angelägenheter utgöra den administrativa indelningen, och att dessa angelägenheter må i andra rummet handläggas af den närmast högre kommunalmyndigheten, nämligen landstinget, hvilket således bör, genom en af detsamma tillförordnad skolkommitté öfvertaga den befattning med folkundervisningen, som hittills tillhört domkapitel. Ärendet hänvisades då till förberedande behandling af Andra Kammarens tillfälliga utskott (n:o 1), hvilket i sitt utlåtande hemställde, »det Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och en kommande Riksdag underställa nådigt förslag till sådana förändringar i nu gällande kommunallagar, hvarigenom det med motionen i denna del afsedda syfte må kunna uppnås». Efter en längre diskussion i Andra Kammaren den 23 april samma år blef förenämnda utlåtande afslaget med 106 nej mot 38 ja.

Sedan dess har ej förr än nu frågan i dess helhet förekommit inom Riksdagen. Motioner om partiella förändringar inom det område, som tillhör herr Larssons här behandlade motion, hafva däremot flere gånger blifvit framställda. Hit kunna räknas:

1:o) Motion om öfverflyttning af inseendet öfver folkskoleväsendet från biskoparne och konsistorier till särskilda direktioner och styrelser. Dylik motion förekom 1868, hvarvid hemställdes, att hvad folkskoleväsendet beträffar, biskopar och konsistorier likaledes befrias från det dem nu åliggande inseende däröfver, och att detta i stället anförtros åt af landstingen för de respektiva länen valda oaflönade öfverstyrelser, i de fall ej särskilda städer redan fått eller framdeles få denna angelägenhet på annat sätt ordnad. Motionen kom under statsutskottets behandling och blef där afstyrkt, såsom den ock af Riksdagen afslogs.

2:o) Motion om religionsundervisningens skiljande från folkskolelärarebefattning och dess öfverflyttande på prästerskapet. Denna motion framkom i Andra Kammaren 1870 och hemställdes härigenom, »det Riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla, att sådana förändringar i nu gällande folkskolestadga vidtagas: att religionsundervisningen i folkskolorna skiljes från folkskolelärarebefattningen samt öfvertages af prästen i det religionsamfund lärjungen tillhör; att, där detta af en eller annan orsak undantagsvis ej kan ske, anmälan af församlingens pastor därom må göras till domkapitel eller annan myndighet för folkskoleväsendet, hvilken då om religionsundervisningen förordnar; att till religionsundervisningen en dag i veckan anslås; och att från skollärareseminarierna undervisningen i de

religiösa ämnena skiljes, med undantag af den som kan vara behöflig för förrättande af bön och kyrkosång». Berörda hemställan afstyrktes af Andra Kammarens tillfälliga utskott n:o 1, och bifölls efter en längre diskussion detta utskottets utlåtande utan votering.

3:o) Motioner om upphörande af pastors själfskrifvenhet såsom ordförande i skolrådet. Sådana hafva förekommit 1867, 1869, 1871, 1872, 1873, 1874, 1875, 1876, 1885, 1889, 1899 och därpå 1902. Vid sistberörda tillfälle afgaf lagutskottet öfver förenämnda ärende efterskrifna utlåtande: »Hvad sedermera vidkommer frågan om upphörandet af prästs själfskrifvenhet såsom ordförande i skolrådet, har densamma gång efter annan varit föremål för behandling inom representationen, utan att dock i sådant afseende gjorda framställningar kunnat af lagutskottet förordas eller föranledt någon Riksdagens åtgärd. Ej heller nu anser sig utskottet böra tillstyrka bifall till det af motionären i ämnet framställda förslag och åberopar till stöd härför i hufvudsak samma grunder, som förut blifvit af utskottet i sådant hänseende anförda. — Att en dylik förändring skulle vara behöflig eller lämplig, synes utskottet icke vara genom hittills vunnen erfarenhet ådagalagdt. Om det ock någon gång skulle kunna inträffa, att pastor till följd af ålderdom, sjuklighet, bristande nit eller annan orsak icke vore lämplig till ordförande i skolrådet, så hafva dock, på sätt folkskoleinspektörernas ämbetsberättelser gifva vid handen, folkskolans angelägenheter i allmänhet af prästerskapet omfattats med varmt intresse och blifvit med mycken omsorg vårdade. Många församlingar torde ock bland sina medlemmar sakna andra personer än prästen, lämpliga att utöfva ifrågavarande mödosamma och ansvarsfulla befattning eller villiga att utan särskild ersättning åtaga sig densamma. I fall befattningen gjordes till blott ett kommunalt uppdrag, kunde ej heller pastor gärna tillförbindas vidsträcktare skyldighet att efter val emottaga och innehafva detta uppdrag, än som åläge en hvar af församlingens öfriga medlemmar. För folkskolan torde det vara af ganska stor vikt, att i hvarje församling i spetsen för densamma står någon, som har befordrandet af dess väl till sitt ämbetes plikt, och staten, som i sin icke obetydliga mån bidrager till skolans underhåll, har häruti en viss garanti för bidragets riktiga och ändamålsenliga användande, en garanti, som icke göres öfverflödig af den å statens vägnar anordnade folkskoleinspektionen. Och äfven ur denna inspektion eller ur rent administrativ synpunkt torde pastors själfskrifvenhet såsom ordförande i skolrådet vara förtjänt af att bibehållas. För de redogörelser och de statistiska uppgifter, som skola från skolrådet ingå, torde i regel

ingen vara lämpligare att bära närmaste ansvaret än församlingens pastor, hvilken ock oftast torde vara bäst skickad att i öfrigt lämna de särskilda upplysningar, som i förekommande folkskoleärenden kunna från skolrådet begäras. Det torde ej heller vara utan betydelse, att vederbörande folkskoleinspektör inom hvarje församling har någon person med tjänstemannaansvar att i förekommande fall hålla sig till. — — — Slutligen vill utskottet erinra därom, att ifrågavarande själfskrifvenhet förefinnes i Norge och Danmark (å landet), hvarjämte äfven i det protestantiska Tyskland och Skottland prästen i kraft af sitt ämbete innehar en likartad ställning.

I anslutning härtill hemställde lagutskottet, att motionen ej måtte föranleda till någon åtgärd, hvilket ock blef Riksdagens beslut.

Hvad motionären närmast begär är beslut om anhållan hos Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t ville låta utreda under hvilka betingelser den befattningsmed anstalterna för folkundervisningen, som nu tillkommer kyrkans prästerskap och kyrkliga myndigheter, må kunna upphöra och folkskoleväsendet anordnas såsom en kommunal angelägenhet, samt i hvilka hänseenden gällande stadga angående folkundervisningen i riket och öfriga författningar rörande folkskoleväsendet böra för vinnande af nämnda ändamål ändras eller nya bestämmelser införas.

Syftemålet är alltså utredning för eventuella åtgärder till ett särskiljande af folkundervisningsanstalternas och kyrkans angelägenheter, så att folkskoleväsendet komme att ordnas såsom en rent borgerlig angelägenhet och detta enligt efterskrifna program:

1:o) att folkskolans angelägenheter måtte öfverflyttas från kyrkostämman till kommunalstämma;

2:o) att pastors själfskrifna ordförandeskap i skolrådet måtte upphöra;

3:o) att icke stiftet, utan länet borde med afseende på folkskoleärenden ntgöra den administrativa indelningen;

4:o) att den befattning, hvilken nu tillkommer domkapitlet såsom folkskoleöfverstyrelse, måtte öfverflyttas till en för hvarje län sammansatt kretsstyrelse för folkskolorna, bestående af en utaf Kungl. Maj:t utsedd ordförande samt af folkskoleinspektörerna inom länet, möjligen förstärkta med ett lämpligt antal af landsting utsedda ledamöter;

5:o) att den administrativa domsrätten i frågor om olagligheter vid tillsättning af lärare må öfverlämnas åt länsstyrelserna med rätt åt kretsstyrelsen att afgifva yttrande, där sådant kan finnas behöfligt.

För att styrka behovet af den på förenämnda sätt ifrågasatta sekulariseringen af folkundervisningsanstalterna anför motionären väsentligen fem skäl, hvilka utskottet upptagit till granskning.

Motionären framhåller, att då kyrkan frambragt skolan hufvudsakligen för bibringandet af religionsundervisning och den nödtorftiga kunskap, som för mottagandet af sådan undervisning var behöfzig — hvilket var skolans uppgift i dess barndom —, så hade däremot nu folkskolans uppgift blifvit att åt det stora flertal, som icke kommer i åtnjutande af den högre undervisningen, gifva det mått af bildning, som påkallas af det borgerliga lifvets mångahanda kraf och som utgör en nödvändig förutsättning för gagnarikt deltagande i arbetet för samhällliga mål. — På samma gång utskottet ger motionären rätt däri, att folkskolan framkommit inom kyrkan väsentligen såsom religionskola, hvarföre ock ämnet kristendoms kunskap framgent varit ansedt såsom folkskolans hufvudämne, så vill utskottet tillika erinra, att härmed ej förhindrats att folkskolan — och detta under dess kyrkliga administration — erhållit på sitt program många s. k. borgerliga ämnen. Till belysning häraf må här anföras folkskolestadgans 12 §.

1. Läroämnen i folkskola vare: kristendoms kunskap, modersmålet (läse-, tal- och skriföfningar), räkning, geometri, geografi, historia, naturkunnighet, teckning, sång, gymnastik samt trädgårdsskötsel och trädplantering, där lämpligt jordland jämlikt § 56 därtill blifvit upplåtet, hvarjämte undervisning i slöjd för de gossar och flickor, som anmälas att deltaga i denna undervisning, må kunna vid skolan anordnas i den utsträckning omständigheterna medgifva.

2. Läroämnen i småskola vare: kristendoms kunskap, modersmålet (läse-, tal- och skriföfningar), räkning, sång och gymnastik, hvarjämte teckning och särskilda åskådningsöfningar böra förekomma i de skolor, där förhållandena sådant medgifva.

3. Läroämnen i folkskolans högre afdelning vare: kristendoms kunskap, modersmålet, matematik med bokföring, naturkunnighet med hälsolära, historia med statskunskap, geografi, teckning, sång och gymnastik; därjämte må undervisning i slöjd meddelas de lärjungar, som begära och erhålla tillstånd att däri deltaga.

4. Läroämnen i fortsättningsskola vare: kristendoms kunskap, modersmålet, räkning, geometri, teckning samt, såvidt möjligt är, historia och naturkunnighet.

5. Läroämnen i ersättningsskola vare: kristendomskunskap, modersmålet, räkning och sång.

6. Undervisningen i historia, geografi och naturkunnighet i folkskolans högre afdelning samt i historia och naturkunnighet i fortsättningsskolan må, där skolorädet så finner godt, meddelas hufvudsakligen under läsning af lämpliga historiska, geografiska och naturhistoriska skildringar under de åt undervisningen i modersmålet anslagna timmar.

7. Härjämte må, där omständigheterna sådant medgifva, tillfälle till undervisning i huslig ekonomi beredas de flickor, som begära och erhålla tillstånd att däri deltaga.»

Vidare: af gällande normalplan för undervisningen i folkskolor och småskolor finner man, att den tid, hvilken anvisats för den direkta religionsundervisningen — omfattande bibelläsning, biblisk historia och katekes — beräknats till omkring 5 timmar i veckan, hvilka ju tillsammans utgöra en läsdag. Alltså, äfven om det komme därhän, att hela religionsundervisningen förflyttades från folkskolan, skulle på den vägen näppeligen större utrymme kunna beredas de borgerliga ämnena, enär väl åtminstone en dag af läsveckan måste afsöndras för undervisning i religionsskolan. Skall folkskolan erhålla mera tid för de borgerliga ämnena, synes ej detta kunna vinnas genom dess omflyttning från det kyrkliga till det borgerliga samhället utan fastmer, så långt omständigheterna sådant medgifva, genom förökad lärotid.

Motionären framhåller, att genom folkskolans omflyttning i det af honom angifna hänseendet, komme att uttalas den för hela reformsträfvet bärande grundtanken, att folkundervisningen vore en det borgerliga samhällets angelägenhet, hvares vårdande ankomme på den borgerliga kommunen under de mera själfständiga former, hvilka gälla för kommunalstyrelse, och icke en kyrkoförsamlingens angelägenhet, för hvares vårdande församlingen må »med kyrkoherden» sammanträda till öfverläggning och beslut. — Inför den grundtanke, motionären här uttalat, vill utskottet erinra: Tillmäter man folkskolan endast uppgiften att vara en folkundervisningsanstalt väsentligen med afseende på de ämnen, som tillhöra det borgerliga samhällets angelägenheter, så är ju härmed gifvet att folkskolan fått karaktären af en borgerlig anstalt, hvilken då ock naturligtvis principiellt tillhör det borgerliga samhällets målsmanskap och administration. Men såsom förenämnda åskådning helt visst ännu är främmande för den öfvervägande delen af vårt folk, så finns, enligt utskottets förmenande, ej heller grundad anledning till att afvika från den hittills praktiserade upp-

fattningen om folkskolan, att densamma jämte dess uppgift att meddela medborgerlig bildning också må bibehålla sin ursprungliga bestämmelse att i det stora hela vara en anstalt för kristlig barnuppfostran och desslikes en nödig förskola för konfirmationsskolan. Klart är, att så länge berörda synpunkt fasthålls, förefinnes åtminstone ej principiell anledning till att låta folkskolan öfverflyttas från det kyrkliga till det borgerliga samhället.

Motionären framhåller att genom tillämpning af förevarande motions grundtanke skulle den förmånen ernås, att tusentals oförvitliga medborgare — bestående af främmande religionsbekännare och de, hvilka anmält sig till utträde ur statskyrkan och hvilka på grund häraf vore uteslutna från deltagande i kyrkostämmas öfverläggningar och beslut — skulle vinna delaktighet i ledningen af de skolor, hvilka vore afsedda för deras barn lika väl som för statskyrkomedlemmarne. — Betydelsen af detta skäl vill utskottet ej underskatta. Men utskottet håller dock före, att för lösningen af särskildt denna del af frågan torde annan utväg lämpligen kunna väljas, såsom t. ex. sådan förändring i kyrkostämmoförordningen, att åtminstone i vissa skolfrågor rösträtt å kyrkostämma blefve tillerkänd dem, hvilka kommit i den ställning till det kyrkliga samhället, att de enligt nuvarande bestämmelser befinnas uteslutna från kyrkostämmas öfverläggningar och beslut.

Motionären framhåller att — särskildt i fråga om städerna — kommunalstyrelsen, d. v. s. stadsfullmäktige, vore vida bättre än den månghöfdade kyrkostämman skickad att gifva stadga och planmässighet åt behandlingen af folkskolans angelägenheter. — I den mån detta påstående, åtminstone för en del större städer, torde ega sin riktighet, vittnar det enligt utskottets förmenande därom att för kyrkostämma å sådana städer borde man söka ernå tidsenlig omorganisation, hvilket ju vore påkalladt för behandlingen icke blott af folkskolans utan jämväl af kyrkans angelägenheter. För öfrigt äro de bestämmelser, man vunnit för skolväsendet i Stockholm och Göteborg, talande bevis därpå, att denna fråga kan lösas i och för sig själf på det sätt, hvilket för särskilda orter må befinnas erforderligt.

Motionären framhåller slutligen, att genom folkskoleärendenas öfverflyttning från kyrkostämmas till kommunalstyrelses handläggning skulle äfven den formella grunden för pastors själfskrifna ordförandeskap i skolrådet bortfalla. — Med afseende på behöfligheten eller lämpligheten af sist antydda förändring anser sig utskottet böra erinra om det i detta utlåtande förut anförda lagutskottets afstyrkande utlåtande vid 1902 års

riksdag, hvilket godkändes i Andra Kammaren utan votering och i Första Kammaren utan diskussion.

Såsom resultat af förenämnda granskning, såsom ock på grund af hvad i öfrigt kommit till öfvervägande vid ärendets behandling inom utskottet, anser sig utskottet böra uttala, att åtminstone under nuvarande förhållanden förefinnas ej fullgiltiga skäl vare sig från folkskolans, från det kyrkliga eller borgerliga samhällets sida till en sådan folkskoleväsendets omgestaltning, som motionären åsyftat. Tages vidare motionärens själfva reformprogram i närmare skärskådande, så kunna nog meningarna angående dess lämplighet från många synpunkter vara delade. Skulle det förverkligas, torde, såvidt man nu kan förutse, följderna häraf snarare blifva förökade kostnader för allmänheten än verkligen förökad nytta för folkskolan.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke må till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 15 april 1904.

På utskottets vägnar:

J. G. HAZÉN

Reservationer:

af herrar *M. Sundström* och *L. G. Broomé*:

•För vår del hafva vi visserligen icke kunnat yrka bifall till herr Larssons motion, enär vi hålla före, att det till behandling föreliggande förslaget om läroverkens omdaning först bör lösas och folkskolans ställning till öfriga läroanstalter närmare bestämmas, innan Riksdagen inlåter sig på behandlingen af ett så vidt gående förslag rörande ändrade bestämmelser angående handläggning af folkskoleärenden som det motionen innehåller. Dessutom synes det oss, som Riksdagen icke borde till behandling upptaga en fråga som denna, förrän den afgjort sin ställning till ett annat af samme motionär väckt förslag rörande styrelse och öfverstyrelse för läroverken, enär det väl torde vara lämpligast att hela administreringen af skolärenden

ordnades efter en och samma plan. Hade nu båda dessa förslag varit hänvisade till ett och samma utskott, kunde detta, för så vida det funnit en dylik omorganisation af behovet påkallad, blifvit i tillfälle att utarbeta och för Riksdagen framlägga en dylik gemensam organisationsplan för så väl folkskolor som läroverk. Då nu emellertid dessa förslag hänvisats till olika utskott, mellan hvilka ett samarbete icke kunnat åstadkommas, synes det oss vara lämpligast att låta frågan om ändrade bestämmelser för folkskoleärendenas behandling uppskjutas, till dess frågan om läroverkens omdaning blifvit afgjord. Vi hafva därför ej ansett oss kunna under nuvarande omständigheter förorda en skrivelse i ämnet. Följaktligen anse vi det icke heller lämpligt att närmare ingå i granskning af de skäl, som kunna anföras för eller emot det af motionären framburna förslaget.

Ehuru vi således kommit till samma resultat som utskottets flertal, hafva vi dock icke kunnat utgå från samma synpunkter som utskottet vid afgifvandet af dess utlåtande. Lika litet som vi dela motionärens uppfattning, att den svenska folkskolan, sådan den danats genom 1842 års folkskolestadga, utgått ur kyrkans sköte, lika litet kunna vi betrakta krafvet på folkskolans sekularisering såsom ett bevis på kristendomsfientlighet eller såsom liktydigt med yrkande på kristendomsundervisningens skiljande från folkskolan, en fråga, som motionären hvarken i sitt förslag eller i dess motivering det ringaste vidrört. På grund häraf anse vi ock att punkt 2) uti den historiska utredningen öfver förslagets tidigare öden vid Riksdagen helt och hållet bort utelämnas. Uti denna punkt omtalas nämligen ett framkommet förslag om religionsundervisningens skiljande från folkskollärarebefattning och dess öfverflyttande på prästerskapet. Detta har tydligen icke något samband med nu i fråga varande förslag och tjänar sålunda endast till att missvisa och leda tankarna vid frågans afgörande behandling in på afvägar.

Lika missvisande och felaktig anse vi utskottets redogörelse vara, då i densamma uppräknas en mångfald af borgerliga läroämnena som under den kyrkliga administrationen erhållit rum på folkskolans läroplan. Det är nämligen regering och riksdag och ingalunda kyrkan eller de kyrkliga myndigheter, som handhaft skolans administration, hvilka infört de borgerliga ämnena lika väl som religionsundervisningen på folkskolans läroplan.

Icke heller kunna vi dela utskottets mening, att, därest skolan skulle betraktas som det borgerliga samhällets angelägenhet, den därmed skulle förlora karaktären af *uppföstringsanstalt* och uteslutande blifva en *undervisningsanstalt*. Det borgerliga samhället torde väl äfven hafva behof af

uppfostningsanstalter för de blifvande medborgarne, och den religionsundervisning, som i en dylik anstalt meddelades, skulle väl kunna betraktas som en förberedelse för konfirmationsundervisningen, äfven om det blefve kommunal- och icke kyrkostämman, som hade hand om skolans administration » ;

af herrar *Sterner* och *Halvar Eriksson* :

» Då det är folkskolans uppgift att bibringa den ojämförligt största delen af vårt folk dess hufvudsakliga medborgerliga bildning, och det således är af största vikt, att hennes angelägenheter handhafvas af samhällets lifligast intresserade och bästa krafter hvar de än äro till finnandes; då de år efter år inom Riksdagen väckta motionerna om upphörande af pastors själfskrifvenhet som ordförande i skolrådet äfvenledes kräfva ett svar i denna riktning, och då till undervisningens fromma folkskolans angelägenheter i flera oss nära stående kulturländer äro ordnade i öfverensstämmelse med ofvan antydda grunder, samt då utskottets motivering icke i någon punkt tillräckligt rättfärdigar ett afslag af förevarande motion, anhålla vi till densamma få yrka bifall, eller :

att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och till Riksdagen inkomma med en utredning, under hvilka betingelser den befattning med anstalterna för folkundervisningen, som nu tillkommer kyrkans prästerskap och kyrkliga myndigheter, må kunna upphöra och folkskoleväsendet anordnas såsom en kommunal angelägenhet, samt i hvilka hänseenden gällande stadga angående folkundervisningen i riket och öfriga författningar rörande folkskoleväsendet böra för vinnande af nämnda ändamål ändras eller nya bestämmelser införas. »

Herr *Fridtjw Berg* har begärt få antecknadt, att han på grund af arbete i annat utskott varit förhindrad deltaga i behandlingen af förevarande motion.

Herr *A. F. Burman* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i behandlingen af förevarande motion.

Herr *C. R. Johansson* i Jönköping har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i slutbehandlingen af förevarande motion.